

Llengües franques, vehiculars i minoritàries. Dialectes literaris i especialitzats.**ESQUEMA-RESUM****1a. Llengües franques:**

- Discussió de conceptes: *Lingua franca*, pidgin [DIEC: Codi lingüístic creat a partir de dues o més llengües en situació de contacte l'ús del qual està restringit a àmbits determinats, com ara les relacions comercials], llengua oficial, llengua diplomàtica, llengua clàssica.

De què parlem quan parlem de *lingua franca*? Sentit general: qualsevol llengua utilitzada com a mitjà de comunicació entre dos o més grups que no comparteixen una llengua comuna. Dues realitats possibles (no necessàriament excloents): a) llengua comercial, de comunicació internacional, especialment en llocs de contacte i intercanvi (ports,...); b) llengua de cancelleria, administrativa, diplomàtica, especialment en estats de composició multilingüe o entre estats de llengües diverses.

- Discussió d'exemples: accadi, hittita, hurrita, luvi (II mil·lenni) / arameu, grec, fenici (I mil·lenni). Textos bi/tri-lingües (làmines etrusc-fenici de Pyrgi, inscripció lici-arameu-grec del Letoon, etc.) o textos en diferents llengües en llocs de contacte (p.ex., grafiti fenicis i arameus a Pitècusa).

1b. Llengües "minoritàries":

- Discussió del concepte: 'minoritàries' perquè es parlaven poc (grups reduïts, espais marginals) o perquè les coneixem malament per manca de documents? Altres denominacions: llengües 'autòctones', llengües 'de substrat',... Conceptes relatius.

- Discussió d'exemples: a) II mil·lenni: hattí, palaic; llengua de Biblos (sil·labari de Biblos); eblaita; amorreu; filisteu,...; b) I mil·lenni: llengües anatòlies (pisidi, lici, cari, sidètic...), llengües no gregues en àmbit grec (lemni (etrusc), eteocretenc, eteoxipriota: atribuïdes pels grecs a pobles primitius llegendaris, com ara els pelasgs, representats alternativament com autòctons o com estrangers. Textos: inscripció de Lemnos amb alfabet etrusc, inscripcions eteocretenques i eteoxipriotes.

2. Relació entre diversitat lingüística i sistemes d'escriptura:

- Escripura i notació de llengües alienes: la Gruppenschrift egípcia; adaptacions i transformacions de sistemes d'escripura per notar una llengua diferent de l'originària (fenomen recurrent: acadi a hittita, lineal A a lineal B, fenici a grec, fenici a llengües epicòriques de l'Anatòlia, grec a llatí).

- Relació entre diversitat lingüística i diversitat sistemes d'escripura: a) coexistència de sistemes d'escripura diversos per notar una mateixa llengua (luvi cuneïforme i luvi jeroglífic; grec de Xipre, sil·labari i alfabet); b) els alfabet epicòrics grecs i la no correspondència amb el mapa dialectal (observació en termes generals, multicentralitat de la cultura grega arcaica i tensió constant entre epicòric i panhel·lènic). Evolució cap a la koinè (alfabet milesi adoptat a Atenes c. 400).

3. Dialectes literaris i especialitzats:

- La llengua literària al POA: Diferències de registre respecte a la llengua parlada (hebreu poètic (poesia bíblica arcaica) vs. hebreu parlat), llengües literàries (acadi, ugarític, hebreu bíblic, el cas del lici B o mili...); constitució de biblioteques (Asurbanipal) i traducció de textos literaris.

- Grècia: l'amalgama homèrica com a llengua artificial (elements eolis i jònics); els dialectes literaris, independents del dialecte parlat (el dòric de la lírica coral, el jònic de l'elegia i el iambe) o relacionats amb el dialecte local (lírica monòdica: lesbi de Safo i Alceu, beoci de Corinna, jònic d'Anacreont). Cap a la koinè.

4. Representacions de la diversitat lingüística:

- Al·lusions i conceptualització de la diversitat lingüística en el POA: el mite de Babel (Gen 11: 1-9), un cas excepcional de reflexió sobre l'origen de la diversitat lingüística? Cfr. també Gen 10: Fills de Noè: Sem, Cam i Japet (semites, camites i indoeuropeus). Al·lusions freqüents o rares a fenòmens de bilingüisme o dificultats de comprensió mútua? Hi ha connotacions explícites de la llengua de l'altre (inferior/superior, bàrbar/civilitzat)?

- Grècia: la llengua de l'altre a l'èpica, rarament esmentada, amb representacions que oscil·len entre la llengua dels déus (p.ex., ocell anomenat kumindis pels déus, chalkís pels mortals) i la comparació amb la llengua dels animals (especialment ocells: comparació de l'exèrcit multilingüe dels troians amb un estol d'ocells). En general, al·lusions molt rares a casos de bilingüisme (història d'Afrodita a l'Himne Homèric) o de dificultats creades per la diversitat lingüística, fins i tot en contextos on aquestes situacions segurament es produïen (com a les històries falses d'Ulisses). Ja en època clàssica, aparició del concepte de 'bàrbar' (llengua de l'altre com a marca de salvatge, no civilitzat) i preocupació per la 'llengua natural' (anècdota d'Heròdot sobre Psammètic buscant la primera llengua, disquisicions de Plató al *Cràtil*).

Llengües franques, vehiculars i minoritàries, dialectes literaris i especialitzats: **Sociolingüística y Lingüística Histórica en la perspectiva babilónica**

I. Material gráfico y tablas

1. Listado de lenguas del POA (perspectiva 'ética')
2. Familias lingüísticas, vehículos grafemáticos y volumen de texto.
3. Acadio escolar y variantes semíticas marginadas: 'Amorreo' en los mil. III y II/1 aC.
4. Acadio escolar y variantes semíticas marginadas: 'Amorreo' en el mil. II/2 aC.
5. La 'lengua' (*išānu* / EME) y su consideración sociolingüística 'émica'.
6. Espécimen del Vocabulario EME.SAL.
7. Espécimen del Vocabulario *malku = šarru*.
8. Espécimen del Vocabulario cuadrilingüe de Ugarit.

II. Fuentes y bibliografía secundaria

I. Hrůša, *Die akkadische Synonymenliste malku = šarru. Eine Textedition mit Übersetzung und Kommentar*, Münster 2010.

J. Huehnergard, *Ugaritic vocabulary in syllabic transcription*, Atlanta, Georgia 2008, pp. 380s.

A.H. Jagersma, *A descriptive grammar of Sumerian*, Proefschrift Universiteit Leiden 2010, p. 8s. (eme-sal).

B. Landsberger (with contributions of A. Falkenstein and Th. Jacobsen), "Part I: Emesal -Vocabulary (Series dimir - dingir - ilum)", en: *Materialien zum sumerischen Lexikon IV*, Roma 1956, pp. 51-128.

M. Liverani (ed.), *Atti del Seminario di Studi su Bilinguismo e Traduzione nell'Antico Oriente*, Roma 1980.

J. Sanmartín, "Ist 'Altsyrisch' eine Sprache? Und wenn ja, wie viele? Eine linguistische Reise", *Ugarit-Forschungen* 45, 2013 [en prensa].

M.K. Schretter, *Emesal-Studien. Sprach- und literaturgeschichtliche Untersuchungen zur sogenannten Frauensprache des Sumerischen*, Innsbruck 1990.

M.P. Streck, "Grosses Fach Altorientalistik: Der Umfang des keilschriftlichen Korpus", *Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft* 142, 2010, pp. 35-58.

M.P. Streck, "Sprache", en: *Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen Archäologie, Band 13*, Berlin / Boston 2011, pp. 16-19.

M.-L. Thomsen, *The Sumerian language*, Copenhagen 1984, pp.285ss. (eme-sal).

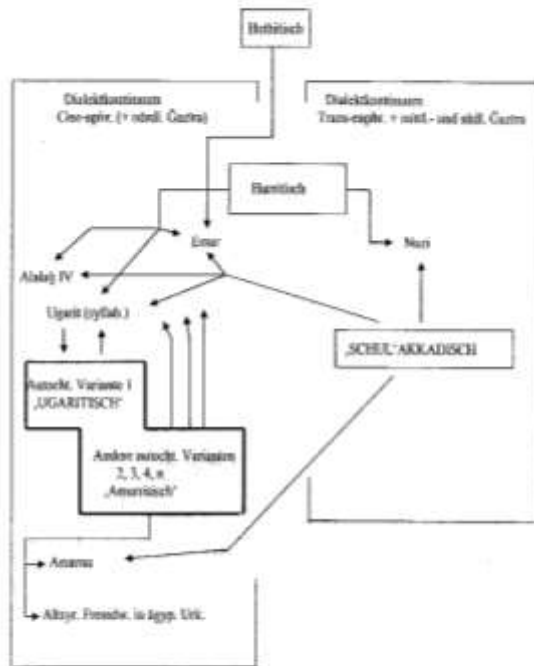
Language	Language family	Date of attestation	Area	Script	Size of text corpus in words of text
1 Akkadian (Eblaite, Babylonian, Assyrian)	East Semitic	2600-1 st cent. AD	Babylonia, Assyria, northern Syria; temporarily served as <i>lingua franca</i> and as administrative language throughout the Ancient Near East	cuneiform	ca. 20.300.000
2 Amorite	Northwest Semitic	2000-1200	middle Euphrates area, northern Syria, Babylonia	(cuneiform)	only personal names and loanwords, equivalent of ca. 12.000 words of text
3 Ugaritic	Northwest Semitic	1400-1200	area of Ugarit in northwest Syria	alphabetic cuneiform	ca. 40.000
4 Phoenician (including Punic)	Northwest Semitic	1000-1 st cent. AD	Byblos, Tyros, Sidon in northwest Syria	alphabet	ca. 20.000 (including Punic)
5 Hebrew	Northwest Semitic	1000-2 nd cent.	Israel	alphabet	ca. 300.000
6 Old and Imperial Aramaic	Northwest Semitic	9 th cent.-4 th cent.	Mesopotamia, Syria	alphabet	ca. 30.000
7 Sumerian	isolated	3200-1 st cent. AD	southern Babylonia	cuneiform	ca. 2.900.000
8 Proto-Elamite	?	3100-2900	southwest Iran	Proto-Elamite script	ca. 20.000
9 Elamite	isolated	2100-4 th cent.	southwest Iran	cuneiform	ca. 100.000
10 Kassite	isolated	1400-1200	Babylonia	(cuneiform)	? (only loanwords and names)
11 Hurrian	Hurro-Urartian	2000-1200	Anatolia, northern Syria, northern and eastern Mesopotamia	cuneiform	ca. 13.000
12 Urartian	Hurro-Urartian	9 th -7 th cent.	eastern Anatolia, Armenia	cuneiform, Urartian hieroglyphs	ca. 10.000
13 Hattic	isolated	1600-1200	Anatolia	cuneiform	ca. 500
14 Hittite	Indo-European, Anatolian	1600-1200	Anatolia	cuneiform	ca. 700.000
15 Luwian	Indo-European, Anatolian	1600-8 th cent.	Anatolia, northern Syria	cuneiform, Luwian hieroglyphs	ca. 3000 (cuneiform) + ? (hieroglyphs)
16 Palaic	Indo-European, Anatolian	1600-1200	Anatolia	cuneiform	ca. 500
17 Lycian	Indo-European, Anatolian	5 th -4 th cent.	southwestern Anatolia	alphabet	ca. 5.000
18 Lydian	Indo-European, Anatolian	5 th -4 th cent.	western Anatolia	alphabet	ca. 2.500
19 Old Phrygian	Indo-European	9 th -3 rd cent.	western Anatolia	alphabet	ca. 300
20 Mittanian	Indo-European, Indo-Iranian	16 th -14 th cent.	northern Mesopotamia	(cuneiform)	? (only loanwords and names)
21 Old Persian	Indo-European, Indo-Iranian	6 th -4 th cent.	southwestern Iran	Old Persian cuneiform	7.000
22 Median	Indo-European, Indo-Iranian	9 th -4 th cent.	western Iran	(cuneiform and Old Persian cuneiform)	? (only loanwords and names)

Fig. 1. Ancient Near Eastern languages. M. Z. STRICK, RLA 13:1725

Abbildungen

Abb. I: Mittelbabylonisch

2014] J. Sanmartín: Ist „Akkadisch“ eine Sprache? Und wenn ja, wie viele? 19

Abb. II: Altbabylonisch

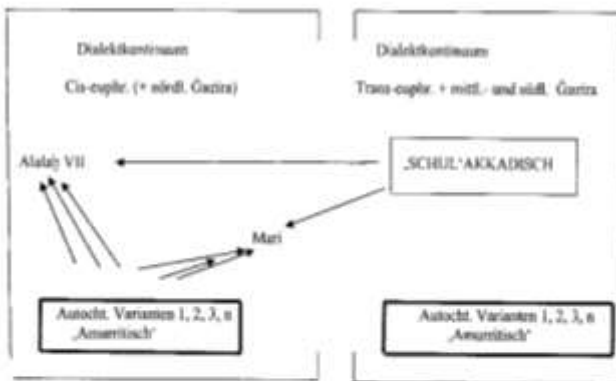
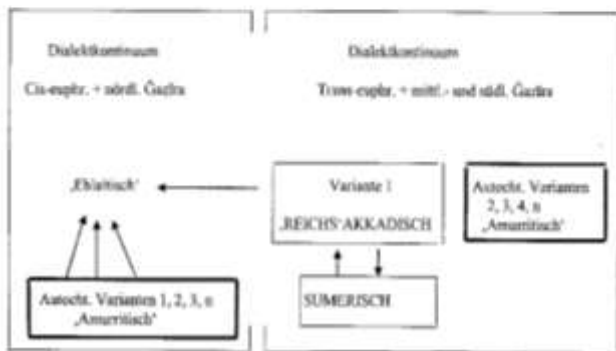

Abb. III: Voraltbabylonisch

J. Sanmartín, UF 45, en prensa.

30
Emasal III
38-39

	gib-gil-gi-gin	u-ma-zu	B	D
38 [mu-]dim,	gib-gil-gi-gin	u-ma-zu	X _n	X _n
39 [mu-]p-SIR	gib-gil-gi-gin	mu-zi-zu	X _n	X _n
34 [mu-]u-n-gar	nig-ga	ma-zi-zu-zi	X _n	X _n
35 [mu-]u-n-ga	nig-ga	.	X _n	X _n
36 [u]m	NIG-ni-g	zu-zu-u	X _n	X _n
37 [u]m-na-me-a-zi-la-me-a-zi	nig-na-me-a-zi-la-me-a-zi	mu-ma-zi-zu-zi-zu	X _n	X _n
38 [u]m-a-za-me-a	NIG-ni-g-na-me	[u]m-na-me-a-zi-zu	X _n	X _n
39 [u]m-u-NE-ga+	nig+	zu+	X _n	X _n

- 33 (1) for B; D. ~~abridged.~~
 34 B: gip-...; D (SMT version omitted): [u-]in-...
 35 for B (SMT version wrongly has RU instead of -zu); B. ~~abridged.~~ The final part of the equation occurs in Div 1.33, under the possibility of consulting for a-zu (DULTZON, 1983: 83).
 36 of A. III, 24 (Sum BM 18377 [C1.18.19]); gib-mu-SIR-gib-mu-fu-ru; also Summat 1.103.
 37 for B; D. ~~abridged.~~
 38 B: gib-gil-gi-gin; D: [u]m-SIR.
 39 for B; D. ~~abridged.~~
 34 J OF DULTZON, 1983: 80.
 34 (1) for B; D. ~~abridged.~~
 35 for B; D: nig-ga.
 36 D. ~~abridged.~~ Sum 14.
 37 D. ~~abridged.~~ Sum 14.
 38 (1) for B; D. ~~abridged.~~
 39 (1) for B; D. ~~abridged.~~
 34 (1) for B; D. ~~abridged.~~
 35 (1) for B; D. ~~abridged.~~
 36 (1) for B; D. ~~abridged.~~
 37 (1) for B; D. ~~abridged.~~
 38 (1) for B; D. ~~abridged.~~
 39 (1) for B; D. ~~abridged.~~

31
Emasal III
40-81

	nig-U+	af-dum+	A	B	D	G	K
40 [u]m-U	nig-U+	af-dum+	X _n	X _n			
41 [u]m-tuku	nig-tuku	ma-tu-ur	X _n	X _n			
42 [u]m-na-ai	nig-gal	zu-zi-ur	X _n	X _n			
43 [u]m-mah	nig-mah	mu-ma-zi-zu	X _n	X _n			
44 [u]m-tur	nig-tur	mu-ma-zi-zu	X _n	X _n			
45 [u]m-PA-SINNA+	PA-SINNA+	nig-zi-ur	X _n	X _n			
46 [u]m-PA-SINNA+	PA-SINNA+	zak-zi-mu	X _n	X _n			
47 [u]m-ba	nig-ba	gi-zi-ur	X _n	X _n			
48 [u]m-Sid	nig-Sid	ni-ke-ru	X _n	X _n			
49 [u]m-ki-zi-bi	nig-ki-zi-bi	im-zi-ur	X _n	X _n			
50 [u]m-zi-bi	nig-zi-bi	zi-zi-ur	X _n	X _n			
51 [u]m-mu-zi-ur-ur	ni-SI-ur-ur	zer-zi-ur	X _n	X _n			

- young man
 weaver
 properly
 a large quantity
 a small quantity
 food-offering
 food-offering
 gift
 account
 decessor
 libethal gift
 trade price
- 40 K 187 (SMT 195-217) var 35; 27 and 29 clearly about [u]m-U as Sumerian equivalent of Akkadian *um-tu*, 'kin' (note that SMT 179 [p. 80] wrongly presents [u]m-U as Sumerian equivalent of AN.NA [u-ma-zi]) while 2, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

* nur in MŠ vorkommend
Wörter

Malku = šarru I

1	<i>malku</i> I	<i>šarru</i> I	= AnŠ 22; vgl. Erimhuf V 40-42
2	<i>maliku</i>	"	
3	<i>luṭīmu</i>	"	vgl. Erimhuf V 40-42
4	<i>parakku</i>	"	
5	<i>etellu</i>	"	
6	<i>rē'ū</i>	<i>bēlu</i>	
7	<i>enu</i>	"	= AnŠ 352
8	<i>ḫaldimmānu</i>	"	= AnŠ 353
9	<i>šu'ētu</i>	<i>bētu</i>	
10	<i>entu</i>	"	
11	<i>malkatu</i>	<i>šarratu</i>	
12	<i>šunukatu</i>	"	

malku = *šarru* I

31

1	König, Herrscher (Mensch, Gott, Dämon) (aAK, aA, bab.)	König
2	König, Herrscher (Mensch, Gott, Dämon) (Mari, jB)	"
3	Hirsch (Tier, Sternbild, Herrscherepith.) (vgl. sum. <i>lulim</i> ; bab., Am., nA)	"
4	Heiligtum; Postament (für Statue, Altar, Thron) (sum. <i>bāra</i> ; bab., mA, nA, Bo., Nuzi, Am.)	"
5	Herrscher, Fürst (Gott, Mensch) (?; aAK, aA, nA, bab.)	"
6	Hirte (Beruf, König, Gott) (<i>rē'ū</i> ; ab aAK)	Herr
7	Herr / ruler; high priest(ess) (sum. en; aAK, ab, jB)	"
8	?	"
	(?; SynL.)	
9	Herrin (Götin; theoph. PN) (vgl. <i>šu'ū</i> III; aAK PN <i>suātu</i> , <i>šuātu</i> ; jB)	Herrin, Besitzerin
10	hohe Priesterin (sum. en; aAK, bab.)	"
11	Fürstin, Königin (Götin; fremde Königin ?) (aAK, Bo., mJB)	Königin
12	Fürstin, Königin (Götin) (elam. ?; jB)	"

187.3	[LÚ	<i>bēlu</i>	<i>]e²¹-we-ri</i>	<i>ba-a-lu-ma</i>	lord	Ug. 5 137 ii 30'
187.4	[LÚ	<i>amīlu</i>	<i>tar-š]u-wa-ni</i>	<i>bu-nu-šu</i>	man	Ug. 5 137 ii 31'
	LÚ	<i>a-mi-lu</i>	<i>ta-a-e</i>			RS 94.2939 v 5'
188.1	[LUGAL	<i>šarru</i>	<i>e-we-e]r-ni</i>	<i>ma-al-ku</i>	king	Ug. 5 137 ii 32'
	LUGAL	<i>šar-ru</i>	<i>e-we-er-ni</i>			RS 94.2939 v 7'
188.2	[LUGAL	<i>bēlu</i>	<i>eweri</i>	<i>b]a-¹a-lu-ma¹</i>	lord	Ug. 5 137 ii 33'
189.1	[MAḪ	<i>šru</i>		<i>]x¹ a-du-rū</i>	noble	Ug. 5 137 ii 34'
	MAḪ	<i>še-e-ru</i>	<i>'a-mu-mi-ia-aš-še¹</i>			RS 94.2939 v 9'
189.2	[MAḪ	<i>šru</i>	<i>a-wa-a]r-re</i>	<i>: ša-du-ú</i>	plain, field	Ug. 5 137 ii 35'
189.3	[MAḪ	<i>mādu(ma²du</i>	<i>]šī</i>	<i>ma-a-du-ma</i>	much, many	Ug. 5 137 ii 36'
189.4	MAḪ	<i>ra-¹bu-ú¹</i>	<i>ta-la-am-e</i>		large	RS 94.2939 v 8'
189.5/[MAḪ/	<i>rubū²/</i>		<i>]ri</i>	<i>šsar-rū</i>	prince ² /	Ug. 5 137 ii 37'
190.1 [HUL	<i>sarru²/šabru²</i>				false ²	
190.2	[HUL	<i>masku</i>	<i>ni-ru]-ba-de</i>	<i>ba-tá-lu</i>	bad	Ug. 5 137 ii 38'
	HUL	<i>ma-ās-ku</i>	<i>'ni-ru¹-pa-te</i>			RS 94.2939 v 11'
190.3	[HUL	<i>zāmānu²</i>	<i>]x¹</i>	<i>ha-ri-mu</i>	foe ²	Ug. 5 137 ii 39'
190.4	[HUL	<i>lemnu</i>	<i>šu]-bi</i>	<i>ha-ri-mu</i>	evil	Ug. 5 137 ii 40'
	HUL	<i>lem-nu</i>	<i>šu-be</i>			RS 94.2939 v 10'
190.5 ²	[HUL	<i>šru²</i>	<i>TA]R²-du-bar-ri</i>	<i>ma-aš-nu-ú²</i>	enemy ²	Ug. 5 137 ii 41'
190.6	HUL	<i>a-¹ša²-x</i>	<i>'šū²-ni-te</i>		?	RS 94.2939 v 12'
190.7	HUL	<i>lum-¹nu¹</i>	<i>[x]-ha-²u-ú-ni</i>		harm	RS 94.2939 v 13'
191.1	[GUL	<i>lemnu²</i>	<i>] šu-bi</i>	<i>ha-ri-mu</i>	evil	Ug. 5 137 ii 42'

1a. Llengües franques i contactes lingüístics:

Exemples antics de *lingua franca*:

- Accadi (c. s. XXVI aC – I aC, especialment en el II mil·lenni aC).
- Hitita (c. s. XVI-XIII aC).
- Arameu (a partir del s. XI; exemples en el món grec s. IX-VIII aC; *lingua franca* de l'imperi persa s. VI-IV aC).
- Grec: *lingua franca* a la Mediterrània i el POA especialment a partir de l'època hel·lenística (*koiné*); en època arcaica i clàssica, *lingua franca* especialment a Àsia Menor i zones d'expansió colonial de la Mediterrània i el Mar Negre (juntament amb el fenici).

Contextos comercials i multilingüisme. Testimonis del contacte i l'intercanvi lingüístic : indirectes (e.g. préstecs en el lèxic) o directes (textos bilingües, al·lusions en les fonts antigues):

1. Termes en grec provinents de les llengües semítiques del POA antic, pertanyents al camp del comerç:

- II mil·lenni aC (micènic - Lineal B): comí (LB ku-mi-no, κῶμινον / kamūnu [accadi], kmn [ugarític], kamon [hebreu]); sèsam (LB sa-sa-ma, σήσαμον / šamašammu [accadi], ššmn [ugarític i fenici], šumšōn [hebreu]), or (LB ku-ru-so, χρυσός / ḥurāšu [accadi], ḥrṣ [ugarític], ḥrṣ [fenici], ḥārus [hebreu]), lli (LB ki-to, χιτών / kitû/kitinnu [accadi], ktn [ugarític i fenici], kutonet [hebreu]).
- I mil·lenni aC: κασσία (qāšī'a [hebreu]), κιννάμωμον (qinnāmōn [fenici]), κρόκος (kurkānū [accadi], karkōm [hebreu]), σινδών (saddinu [accadi], sadīn [hebreu]), βύσσος (būšu [accadi], bṣ [ugarític i fenici], būṣ [hebreu]); μνᾶ (manū [accadi], mn [ugarític], māneh [hebreu]), σίγλος (šeqlu [accadi], šeqel [hebreu]), ἄραβων (ʿrbn [ugarític], ʿērābōn [hebreu]); δέλτον (dlt [fenici], delet [hebreu]).

[Font: E. Masson, "Greek and Semitic languages: Early contacts", in Christidis 2007, pp. 733-737]

2. AhT 6 (CTH 183). Carta d'un rei d'Ahhiyawa a un rei de Hatti (Muwattalli II?)

KUB 26.91

obv.

§1

1. [UM-MA^m o o o o o o LUGAL.GAL LUGA]L^[KUR]Aḥ-ḥi-ya-w[a-ma
A-NA^dUTU^{ŠI} LUGAL KUR^{URU}Hat-ti QÍ-BI-MA]

§2

2. [o o o o o o o o] x^lku-e-l-ša-an n[a²- ...]
3. [o o] x x [o o] x x x x -a ku-ru-ur iš-tar-na [ki-ša-at ...]
4. [nu ki]f-i^l ki-ša-at nu ak-kán-ta-aš^var-x[- ...]

§3

5. [pa²]-ra-a-an-ni MU.KAM-ti-mu ŠEŠ-YA ḥa-at-r[a-e-eš ...]
6. [t]u-e-el^vgur-ša-wa-ra ku-e z[^l-ik ... nu-wa-ra-at]
7. ^dU ARAD-an-ni am-mu-uk pa-iš LUGAL^{KUR}A-aš[-šu-wa ...]
8. ^{erasure} <m>Ka-ga-mu-na-aš-za^{er}-kán^{er}A-BA A-BA A-B[I-ŠU? ...]
9. pí-ra-an ḥa-ma-ak-ta nu-za^mTu-ud-ḥ[a-li-ya-aš A-BA A-BA A-BI-KA
LUGAL^{KUR}A-aš-šu-wa tar-aḥ-ta]
10. ^lna^l-an-za-kán ARAD-na-aḥ-ta nu^vk[ur-ša-wa-ra ka-ru-ú ŠA LUGAL
KUR]Aḥ-ḥi-ya-wa e-eš-ta-pát nu A-NA ŠEŠ-YA a-pád-da-an]
11. še-er ḥa-at-ra-a-nu-un A-N[A^m ... -ma ...]
12. ^ler ŠA^{er} LUGAL^{KUR}Aḥ^l-ḥi-ya^l[-wa ...]

Traducció (Beckman et al. 2011: 134 i ss.)

§1 (obv. 1) [Thus says ... , Great King, King] of Ahhiyawa: [Say to His Majesty, King of Hatti]:

§2 (obv. 2-4) [...] which [...] hostility [occurred] therein. [... And this] occurred. Then the [...] of the dead [...]

§3 (obv. 5-20) In the previous year my brother wrote to me: [“...] As for your islands that [you ...]—the Storm-God gave them to me in subjugation.” The King of Assuwa [...] Kagamuna, [his(?)] great-grandfather, [...] married previously. Then Tudhaliya, [your great-grandfather, defeated the King of Assuwa] and subjugated him. [The islands formerly indeed belonged to the King of Ahhiyawa, and] I have now written [to my brother] on account [of this. But] to [...] and of the King of Ahhiyawa [...] But in the past [...] then [...] in the land [of Hatti(?)] ... against [...] these [...] to [...]

3. Làmines de Pyrgi (port de Caere, c. 500 aC): 3 làmines en etrusc i fenici, sobre la consagració del temple prop del qual s'han trobat (temple B) una deessa, identificada com la fenícia Astarté en el text fenici i la etrusca Uni en l'etrusc, per part de Thefarie Velianas, rei de la ciutat de Caere.

A (fenici):

l-rbt l-štrt, šr qdš 'z, š p'l, w-š ytn tbry' wlnš mlk 'l kyšry'. b-yrh zbħ šmš, b-mtn' b-bt, wbn tw. k-štrt rš b-dy l-mlky šnt šlš, b-yrh krr, b-ym qbr 'lm w-šnt lm'š 'lm b-bty šnt km h kkb m 'l.

(11. 1-5a) For the Lady, for Astarte (is) this holy place which Thefarie Velunas, king over Kaysriye [Caere], made, and which he put in the temple in Mtn, the month of solar sacrifices.

(11. 5b-9a) And he built a chamber because Astarte requested (this) from him, year three of his reign, in the month Krr, on the day of the deity's interment.

(11. 9b-11) And (as for) the years of one who makes a gift to the deity in her temple, (may) these (be) years like the stars.

[Font: Ph. C. Schmitz, "The Phoenician Text from the Etruscan Sanctuary at Pyrgi", *Journal of the American Oriental Society*, 115, 4 (1995), pp. 559-575.]

<p>B (etrusc): ita . tmia . icac . he- ramasva . vatieche unialastres . themia- sa . mech . thuta . thefa- riei . velianas . sal cluvenias . turu- ce . munistas . thuvas tameresca . ilacve tulerase . nac . ci . avi- l . churvar . tesiameit- ale . ilacve . alsase nac . atranes . zilac- al . seleitala . acnasv- ers . itanim . heram- ve . avil . eniaca . pul- umchva</p>	<p>C (etrusc): nac . thefarie vel- iunas . thamuce cleva . etanal masan . tiur- unias . selace . v- acal . tmial . a- vilchval . amuc- e . pulumchv- a . snuiaph</p>
---	---

B: Questo è il tempio (o sacello) e questo è il luogo del simulacro??, dedicati a Uni-Astarte: Thefarie Velianas (o qualcuno in rapporto o insieme con Th. V.) l'ha donato; rispettivamente per ciò che (o per chi) spetta a ciascuno dei luoghi??, un'offerta per essere stato egli innalzato?? Così tre anni... (e) un'offerta per... (un fatto connesso con il magistrato del tempio, o con la residenza del supremo magistrato??)... Seguono riferimenti al simulacro??? E agli anni (relativi)...

C: Così Thefarie Velianas ha fondato (il tempio, o simili), ha disposto un'offerta cleva nel mese di Masan, (ed) è stata la cerimonia (vacl) annuale (o anniversaria) del tempio (o simili)...

[Font: M. Pallottino, "Scavi nel santuario etrusco di Pyrgi: Le iscrizioni etrusche", *Archeologia Classica*, 16, 1964, pp. 58-63 i 76-117]

Pyrgi-Gravisca, un context de contacte intercultural (etrusc – fenici / grec):

- Pyrgi: el temple A (al costat del B, d'on vénen les làmines) té en el frontó dues escenes de la saga èpica grega dels 7 contra Tebes (Tideu menjant el cervell de Melanip i Zeus precipitant Capaneu des de la muralla).
- Gravisca, port de la veïna i rival Tarquínia, que comercia amb els grecs i els permet la construcció d'un temple a Afrodita, identificada amb la Turan etrusca, amb ofrenes i dedicatòries en grec i en etrusc. Eexemple: àncora votiva amb inscripció egineta dedicada a Apol·lo pel ric comerciant Sòstrat (esmentat per Heròdot, 4.152): ΑΠΟΛΛΟΝΟΣ ΑΙΓΙΝΑΤΑ ΕΜΙ. ΣΟΣΤΡΑΤΟΣ ΕΠΟΙΕΣΕ ΗΟ- (c. 500 aC).
- Gestió religiosa dels contactes (incloent-hi el lingüístic): deessa 'multilingüe' o 'sincrètica' dels intercanvis i els lligams: Afrodita = Turan :: Astarté = Uni.

4. Pitecusa (Ischia), empori grec a Itàlia, s. VIII aC: a les tombes hi ha inscripcions gregues (com la 'copa de Nèstor'), però també graffiti en fenici i arameu (textos arameus del s. VIII també a Francavilla Maritima, i cf. exemple següent). Altres indicis: en els aixovars funeraris, nombrosos objectes importats (p.ex. escarabeu egipci de c. 720 aC) i ornaments etruscos en les dones, indici de matrimonis interètnics amb el hinterland de la Campània (canal per a l'aprenentatge bilingüe).

5. Ofrenes inscrites: dipositades a santuaris grecs (Samos i Erètria) dues galteres de cavall del rei Hazael de Damasc (s. IX aC). Text arameu: “Allò que (el déu) Hadad ha donat al Senyor Hazael d’Umqi en l’any en què el Senyor va creuar el riu”). Ofrenes bilingües: columnes amb inscripcions bilingües grec-lidi ofertes per Cressus a l’Artemision d’Èfes.

6. El grec i les llengües anatòlies: inscripcions bilingües grec-frigi, grec-cari, grec-lidi, grec-sidètic i sobretot grec-lici. Inscripcions trilingües de Letoon i de Xanthos:

§1. *Estela trilingüe del Letoon, Lícia (grec, arameu i lici)* (pantalla)

<p>Ἐπει Λυκίας ἑαδράτης ἐγένετο Π- 2 εἰσόδου Ἐκατόμου ὄρε, κατέστη- σε ἄρχοντας Λυκίας Ἰέρανα καὶ Ἄ- 4 πολλόδοτον καὶ Ξάνθου ἐπιμελη- τήν Ἀρτεμῆϊν. Ἔδοξε δὴ Ξανθίλοι- 6 ς καὶ τοῖς περιόχοις ἰδρύσασθαι βωμόν Βασιλεῖ Κανόνι καὶ Ἀρ- 8 κασιμαί, καὶ εἰδόντα ἱερέα Σιμί- αν Κανδορακίως ὄν καὶ ἄς ἐν Σιμι- 10 λιαί ἐγγύτατος ἦε τὸν ἄπαντα χρό- νον, καὶ ἔδοσαν αὐτῷ ἀτέλειαν τ- 12 ὦν ὄντων, καὶ ἔδωκαν ἡ πόλις ἀγρό- ν βγ Κασουδής καὶ Πιγρης κατη- 14 ργάσατο καὶ ὄσον πρὸς τῷ ἀγρῶι καὶ τὰ ὀνήματα εἶναι Βασιλέως</p>	<p>1 BYHU SYWN ŠNT HḌ 2 ῚRHŠŠ MLKῚ 3 BῚWRN BYRTῚ PḠSWD[R] 4 BR KTMNW ḤŠTRPNῚ 5 ZY BKRK WTRMYL Ὶ[MR] 6 ῚῚŠTW BῚLY ῚWRN 7 KRPῚ LMῚBD LKNWŠ 8 ῚLHῚ KBYDŠY WR[.] 9 WῚBDW KMBῚ <L>SYMYN 10 BR KDWRS WῚVTY BY 11 ZY BῚLY <Ὶ>WRN YHBW 12 LKDWŠ ῚLHῚ WŠNH BŠ- 14 MNH HḌ WPLG KMBῚ) ZNH 13 NH MN MTῚ ῚHYBN KSP 15 ZHῚ LMῚ)Š YRHῚ NQWH</p>
---	--

<p>1 <i>ēke</i> : <i>Trñmish</i> : <i>χσσοθραπωατε</i> : <i>Pig-</i> 2 <i>esere</i> : <i>Katamiah</i> : <i>tideimi</i> : <i>sñinen-</i> 3 <i>tepdēhadē</i> : <i>Trñmile</i> : <i>pddēnehñm-</i> 4 <i>is</i> : <i>Iyera</i> : <i>seNatrbbiyēmi</i> : <i>sey.Arn-</i> 5 <i>na</i> : <i>asaylazu</i> : <i>Erttimeli</i> : <i>mehñtli-</i></p>	<p>6 <i>ubedē</i> : <i>arus</i> : <i>seyepewēllñmēi</i> : <i>Arñ-</i> 7 <i>nai</i> : <i>ñmaitē</i> : <i>kumeriyē</i> : <i>ḡḡē</i> : <i>Xñtawā-</i> 8 <i>li</i> : <i>χbidēñni</i> : <i>sey.Ar?</i> <i>azuma</i> : <i>χñta-</i> 9 <i>wati</i> : <i>sēñnaitē</i> : <i>kumazu</i> : <i>mahñna</i> : <i>eb-</i> 10 <i>elle</i> : <i>Eseimiyu</i> : <i>Qñturahahñ</i> : <i>tide-</i> 11 <i>imi</i> : <i>sede</i> : <i>Eseimiyaye</i> : <i>χuwatili</i> : <i>s-</i> 12 <i>eipiyēlē</i> : <i>arawā</i> : <i>ehbiyē</i> : <i>esiti</i> : <i>se-</i> 13 <i>deliñtātē</i> : <i>teteri</i> : <i>seyepewēllñ-</i> 14 <i>mēi</i> : <i>hrñmada</i> : <i>ñaraha</i> : <i>meybaitē</i> : <i>z-</i> 15 <i>ā</i> : <i>eseXesñtedi</i> : <i>qñtati</i> : <i>sePigrēi</i> :</p>
--	---

Traducció de la inscripció lícia (Melchert 2000)

<p>1. When Pigesere, son of Katamla, ruled Lycia as satrap. 2. And he commissioned as commissioners for the Lycians Iyera and Natrbbiyemi and as governor for Xanthos Erttimeli, 3. The <i>citizenry</i> and the Xanthian <i>neptoukoi</i> <i>agreed</i> 4. (That) they built a sacred <i>altar</i> to the King of Kaunos and Argazuma the king. 5. And they made priest to these gods Eseimiya, son of Qnturahi. 6. And whoever is <i>close</i> to Eseimiya. 7. And they gave to him freedom</p>	<p>8. (Of) whatever is his. 9. And the city and the <i>neptoukoi</i> <i>added</i> land-sections belonging to the city. 10. Both Xesñtedi the ___ and Pigrei (had) <i>irrigated</i> the <i>plot</i>. 11. And however much (is) therein, 12. And (the spot) where the <i>altar</i> is set down, 13. Also (is) of the property of the King of Kaunos and Argazuma. 14. And they shall give as a yearly offering for Xanthos 120 adas <i>according to the payment standard</i>. 15. And they shall oblige the slaves,</p>
---	--

§2. *Inscripció bilingüe lici-grec (TAMI 25, Tlos, Lícia)* (pantalla)

Inscripció bilingüe de Caunos (pantalla)

Karatepe (fenici i luvi) (pantalla)

§3. *La Wilusfada (KUB IV 11, 45 s.; Watkins 1986: 58)*

45 EGIR-ŠU ḏŠu-wa-šu-na-an e-ku-zi

46 aḥ-ḥa-ta-at-ta a-la-ti a-ú-i-en-ta ú-i-lu-ša-ti

* *appanda* ḏ *Šuwašunan ekuzi*:

aḥhatatta alati awienta Wilušati...

[Hittita] “Després beu en honor de Suwasuna (i canta el següent):

[Luvi] ‘Quan arribaren des de l’encimbellada(?) Wilusa...’

§4. Inscripció de Behistun

Secció 70 de la inscripció trilingüe (persa antic, elamita, babiloni) de Darius a Bīsītūn (DB IV 88–92)

- 88. \ thâtiy \ Dârayavauš \ xšâyathiya \ vašnâ \ Au ramazdâha \ i[ya]m \ dipîmaiyy \ ty[âm] adam \ akunavam \ patišam \ ariyâ \ âha \ utâ \ pavast
- 89. âyâ \ utâ \ carmâ \ grathitâ \ âha \ patišamaiyy \ patikaram \ akunavam \ patišam \ uvad
- 90. m \ akunavam \ utâ \ niyapithiya \ utâ \ patiyafrasiya \ paišiyâ \ mâm \ pasâva \ i[mâ]n d ipim \ adam \ frâstâyam \ vispadâ \ atar \ dahyâva \ kêra \ hamâtaxšatâ

Darius, the king, says: “By Ahuramazda’s favor, this inscription, which I put opposite (akunavam patiâam) in ‘Aryan,’ was ‘seized’/copied both on clay tablets and on parchment. I also put opposite [my] name (patiâam-ciy nΩmanΩfam akunavam). I put opposite [my] genealogy (patiâam uvadΩtam akunavam). And it was written and read before me. Afterwards, this inscription I sent off everywhere among the provinces. People toiled [for it?].”

Elamita

da-ri-ia-ma-u-iâ I SUNKI na-an-ri za-u- -mi-in d u-ra-mas-da-na I ú h tup-pi-me da-a-e-ik-ki hu-ut-tá har-ri-ia-ma ap-pa áá-iâ-áá in-ni áâ-ri ku-ut-tá h ha-la- -at-uk-ku ku-ut-tá KUÁ meá -uk-ku ku-ut-tá hi-iâ ku-ut-tá e-ip-pi hu-ut-tá ku- -ut-tá tal-li-ik ku-ut-tá I ú ti- -ip-pa pè-ip-ra-ka 4 me-ni h tup-pi-me am- -mín-nu I da-a-ia-u-iâ mar-ri-da ha-ti- -ma I ú tin-gi-a I taâ-âu-íp-pè sa-pi-iâ	Dariyamauâ sunki(-r) na-n.ri zaumin Uramasda-na u tuppi-me daekki hutta harriya-ma appa áááá in-ni áâ-ri kutta halat-ukku kutta KUÁ-ukku kutta hiâ kutta eippi hutta kutta talli-k(-a) 39 kutta u tippa pepra-k-a meni tuppi-me ammi(n)nu daiauâ marri-ta-hatima 40 u tingia taâau-p-p sapi-â
---	--

And Darius, the king, says: “By Uramasda’s favor, I made this inscription otherwise (*daekki*), in ‘Aryan,’ which did not exist before, on clay tablet (*halat*) as well as on leather. I made both [my] name and [my] genealogy. It was written and read before me. To all the lands (*daiauâ marri-ta-hatima*) I sent this very inscription (*tuppi-me ammi(n)nu*). People copied it.”

7. Multilingüisme i aprenentatge de llengües estrangeres: jonis i caris a Egipte:

a) Heròdot, 2. 154: jonis i caris aprenen la llengua egípcia i esdevenen intèrprets:

Τοῖσι δὲ Ἴωσι καὶ τοῖσι Καρσὶ τοῖσι συγκατεργασαμένοισι αὐτῷ ὁ Ψαμμῆτιχος διδοῖ χάρους ἐνοικῆσαι (...). Καὶ δὴ καὶ παῖδας παρέβαλε αὐτοῖσι Αἰγυπτίους τὴν Ἑλλάδα γλῶσσαν ἐκδιδάσκεισθαι· ἀπὸ δὲ τούτων ἐκμαθόντων τὴν γλῶσσαν οἱ νῦν ἑρμηνέες ἐν Αἰγύπτῳ γεγόνασι.

Por su parte, a los jonios y a los carios que le habían ayudado en su empresa, Psamético les dio, para que se establecieran en ellos, unos terrenos (...). Además, les confió también unos niños egipcios para que les enseñaran la lengua griega y de esos niños que aprendieron el griego descendieron los intérpretes que hay hoy en día en Egipto. Cf. Inscripcions i graffiti en grec i en cari a Egipte (ex.: graffiti dels mercenaris grecs i caris de Psammètic en els colossos de Memnó i a Abu Simbel).

8. Bilingüisme i aprenentatge de llengües estrangeres: a) bilingüisme ‘troià’ (grec?) – frigi en la història falsa d’Afrodita a Anquises (matrimoni interètnic - dona bilingüe) (*Himne homèric a Afrodita*, 5. 108-127):

Ὅτρεὺς δ' ἐστὶ πατὴρ ὄνομα κλυτός, εἴ που ἀκούεις,
ὃς πάσης Φρυγίης εὐτειχίτιο ἀνάσσει.

γλῶσσαν δ' ὑμετέρην καὶ ἡμετέρην σάφα οἶδα·
Τρωὰς γὰρ μεγάρω με τροφὸς τρέφεν, ἥ δὲ διὰ πρὸ
σμικρὴν παῖδ' ἀτίταλλε φίλης παρὰ μητρὸς ἐλοῦσα.
ὥς δὴ τοι γλῶσσάν γε καὶ ὑμετέρην εὖ οἶδα.

Otreo es mi padre, de nombre famoso (acaso has oído hablar de él), que reina sobre toda Frigia, la bien amurallada. Vuestra lengua y la nuestra las conozco claramente, pues era troyana la nodriza que me crió en el palacio, la que, en tanto fui una niña pequeña, me cuidaba, tras haberme recibido de mi querida madre. Por eso, pues, mi lengua y la vuestra las conozco bien.

9. Escites instal·lats en terres medes aprenen la llengua local (Heròdot, 1.73):

Σκυθῶν τῶν νομάδων ἴλη ἀνδρῶν στασιάσασα ὑπεξήλθε ἐς γῆν τὴν Μηδικήν· ἐτυράννευε δὲ τὸν χρόνον τοῦτον Μῆδων Κυαζάρης ὁ Φραόρτεω τοῦ Δηϊόκεω, ὃς τοὺς Σκύθας τούτους τὸ μὲν πρῶτον περιεῖπε εὖ ὡς ἐόντας ἰκέτας· ὥστε δὲ περὶ πολλοῦ ποιούμενος αὐτούς, παῖδάς σφι παρέδωκε τὴν γλῶσσάν τε ἐκμαθεῖν καὶ τὴν τέχνην τῶν τόξων. Un contingente de escites nómadas, con ocasió de una revuelta, había emigrado a territorio medo; por aquel entonces sobre los medos reinaba Ciaxares, hijo de Fraortes y nieto de Deyoces, que, al principio, trató con cortesía a esos escitas, como suplicantes que eran; y, como los tenía en gran consideración, les confió a unos jóvenes para que aprendieran su lengua y la técnica del manejo del arco.

1b. Llengües ‘minoritàries’

Concepte: llengües ‘minoritàries’, ‘autòctones’, ‘de substrat’ (conceptes relatiu).

1. Eteocretenc: 6 inscripcions (s. VII/VII aC – III aC) trobades a l’est de Creta (Praisos) escrites en alfabet grec, però en una llengua que no és grec i que no s’entén. Probablement supervivència d’una llengua parlada a Creta abans de l’arribada dels grecs, potser derivada de la llengua minoica representada al Lineal A del II mil·lenni. Cf. Creta com a espai multilingüe en un relat fals d’Ulisses a l’*Odissea* (*Od.* 19.172ss.):

Κρήτη τις γαῖ' ἔστι μέσῳ ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ, καλὴ καὶ πείρα, περιρρυτος· ἐν δ' ἄνθρωποι πολλοὶ ἀπειρέσιοι, καὶ ἐννήκοντα πόλεις· – ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα μεμιγμένη· ἐν μὲν Ἀχαιοί, ἐν δ' Ἐτεόκρητες μεγαλήτορες, ἐν δὲ Κύδωνες Δωριέες τε τριχάϊκες δῖοί τε Πελασγοί· –	“Creta és una terra en el mig de les ones vinoses, bella i grassa, banyada tota ella entorn; i hi ha homes, tants, que són infinits, i noranta ciutats. I els uns tenen una llengua i els altres una altra, en barreja. Hi ha aqueus hi ha cretosos nadius, que són d’un gran cor, i cidonis, doris que branden crinalls i pelasgs de mena divina.”
---	--

2. Eteoxipriota: Llengua no grega, pre-indouropea, de la qual s’han trobat inscripcions escrites amb el sil·labari xipriota a Xipre. El sil·labari xipriota és un derivat de l’escriptura Lineal A, a través de la variant xipro-minoica anomenada Lineal C. Aquesta llengua probablement es parlava a tot Xipre durant l’edat del bronze, però a partir del s. X devia patir la pressió del grec arcadoxipriota i en època arcaica és la llengua pròpia del regne d’Amatunt. S’extingí cap al s. IV aC. Filiació desconeguda, encara que hi ha hagut hipòtesis de relació amb l’eteocretenc, l’etrusc o el semític.

3. L’etrusc de Lemnos, llengua dels ‘pelasgs’:

§1. *Estela de Lemnos* (pantalla)

§2. *Nova inscripció d’Hephaestia* (*De Simone 2009*) (pantalla)

§3. *Alfabet etrusc* (pantalla)

§4. *Antiphelios. Sarcòfag. Lici* (pantalla)

4. Les tradicions gregues sobre els pobles primitius, parlants de llengües no gregues (pelasgs, caris, lèlexs), oscil·lant entre autòctons i estrangers.

a. Heròdot sobre les llengües primitives dels grecs: la llengua originària dels Pelasgs no era grec, es van passar al grec (p.ex. a l’Àtica) en civilitzar-se (Hdt., 1.56.10 – 1.58.5):

Ἦντινα δὲ γλῶσσαν ἴεσαν οἱ Πελασγοί, οὐκ ἔχω ἀτρεκέως εἰπεῖν· εἰ δὲ χρεόν ἐστι τεκμαιρόμενον λέγειν τοῖσι νῦν ἔτι εἰδοῖσι Πελασγῶν τῶν ὑπὲρ Τυρρηνῶν (...), εἰ τούτοισι τεκμαιρόμενον δεῖ λέγειν, ἦσαν οἱ Πελασγοὶ βάρβαρον γλῶσσαν ἰέντες. Εἰ τοίνυν ἦν καὶ πᾶν τοιοῦτο τὸ Πελασγικόν, τὸ Ἀττικὸν ἔθνος, ἐὸν Πελασγικόν, ἅμα τῇ μεταβολῇ τῇ ἐς Ἑλληνας καὶ τὴν γλῶσσαν μετέμαθε. (...) Τὸ δὲ Ἑλληνικὸν γλῶσση μὲν, ἐπεῖτε ἐγένετο, αἰεὶ κοτε τῇ αὐτῇ διαχράται, ὡς ἐμοὶ καταφαίνεται εἶναι.

No puedo determinar categóricamente qué tipo de lengua hablaban los pelasgos; si puede aventurarse un juicio a partir de los pelasgos existentes todavía hoy, que habitan la ciudad de Crestona [=actual Cortona?], al norte de los tirrenios (...), si a partir de estas poblaciones hay que aventurar un juicio, los pelasgos hablaban una lengua bárbara. Por lo tanto, si todo el pueblo pelásgico se caracterizaba por ello, el ateniense, que es pelásgico, al tiempo que se convertía en griego debió, asimismo, cambiar de lengua. (...) Por su parte, se me antoja que el pueblo helénico ha venido utilizando ininterrumpidamente, desde que existe, la misma lengua.

b. Els pelasgs errants comparats a estols de cigonyes: Dion. Halic., *Antiq. Rom.*, 1. 28 (=Hellanic., fr. 4F4):

Μυρσίλος δὲ τὰ ἔμπαλιν ἀποφαινόμενος Ἑλλανίκῳι τοὺς Τυρρηνοὺς φησιν, ἐπειδὴ τὴν ἑαυτῶν ἐξέλιπον, ἐν τῇ πλάνῃ μετονομασθῆναι Πελαργούς, τῶν ὀρνέων τοῖς καλουμένοις πελαργοῖς εἰκασθέντας, ὡς κατ' ἀγέλας ἐφοίτων εἷς τε τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν βάρβαρον· καὶ τοῖς Ἀθηναίοις τὸ τεῖχος τὸ περὶ τὴν ἀκρόπολιν τὸ Πελαργικὸν καλούμενον τούτους περιβαλεῖν.

Però Mírsil, mostrant una opinió contrària a la d’Hel·lànic, diu que els tirrens, després que van deixar la seva pàtria, en el seu errabundeig van passar a anomenar-se Pelasgs, en comparació amb les aus anomenades “pelargoí” (cigonyes), perquè anaven i venien en estols per Grècia i per les terres bàrbares. I diu també que aquests van construir a Atenes el mur al voltant de l’acròpolis, anomenat Pelàrgic.

[Cf. Llengua estrangera comparada al soroll que fan els ocells: a) Sòfocles, *Traquínies*, 1060 / b) interpretació racionalista dels coloms profètics de Dodona, explicats com a profetesses egípcies per Heròdot (2. 57: “Y, a mi juicio, las mujeres fueron llamadas palomas por los de Dodona porque eran bárbaras y les daba la sensación de que emitían sonidos semejantes a los de las aves”].]

2. Relació entre diversitat lingüística i sistemes d'escriptura:

-Els alfabetes epicòrics i el mapa dialectal:

-Adaptació de sistemes d'escriptura:

- Lineal A > B / C > xipriota
- Egipci > llengües sinaítiques
- Fenici > grec > llatí.

MAPA DELS DIALECTES GRECS (pantalla)

MAPA DE DISTRIBUCIÓ DELS TIPUS D'ALFABETS (pantalla)

PARTICULARITATS DELS ALFABETS GRECS RESPECTE DEL FENICI (pantalla)

ALGUNS TRETOS DELS DIALECTES GRECS (pantalla)

-Coexistència de sistemes d'escriptura:

- Luvi, cuneïforme i jeroglífic.
- Xipre, sil·labari i alfabet. *IMATGES ALFABET FAYUM I SIL·LABARI (pantalla)
TAULETA “XIPROMINOICA” (pantalla)
TAULETA D'IDALION (pantalla)
TAULA COMPARATIVA D'ALFABETS (pantalla)

3. Dialectes parlats, dialectes literaris i dialectes especialitzats

3.1. Consciència de la diversitat dialectal:

Els dialectes dels jonis segons Heròdot, 1.142:

Γλῶσσαν δὲ οὐ τὴν αὐτὴν οὗτοι νενομίκασι, ἀλλὰ τρόπους τέσσερας παραγωγέων. Μίλητος (...), Μυοῦς τε καὶ Πριήνη· αὐταὶ μὲν ἐν τῇ Καρίῃ κατοίκηνται κατὰ ταῦτά διαλεγόμεναι σφίσι. Αἶδε δὲ ἐν τῇ Λυδίῃ· Ἔφεσος, Κολοφών, Λέβεδος, Τέως, Κλαζομεναί, Φόκαια· αὐταὶ δὲ αἱ πόλεις τῆσι πρότερον λεχθείησι ὁμολογέουσι κατὰ γλῶσσαν οὐδὲν, σφίσι δὲ ὁμοφωνέουσι. (...) Οὗτοι χαρακτῆρες γλώσσης τέσσερες γίνονται.

Estos Jonios no emplean la misma lengua, sino cuatro formas dialectales. Mileto, (...) Munte y Priene; estas ciudades se asientan en Caria y hablan el mismo dialecto. En Lidia se encuentran las siguientes: Efeso, Colofón, Lébedos, Teos, Clazómenas y Focea; ciudades éstas que, lingüísticamente, no coinciden lo más mínimo con las citadas anteriormente, si bien ellas hablan un dialecto común. (...). Éstos son los cuatro tipos lingüísticos.

-La imitació dels dialectes dels altres (*Himne homèric a Apol·lo*, 3.162ss.):

πάντων δ' ἀνθρώπων φωνὰς καὶ κρεμβαλιαστὸν
μμεῖσθ' ἴσασιν· φαίη δὲ κεν αὐτὸς ἕκαστος
φθέγγεσθ'· οὕτω σφιν καλὴ συνάρηρεν ἀοιδή.

Cf. Èsquil, *Coèfores*: Orestes es farà passar per foci davant d'Egist i Clitemnestra imitant el dialecte de la Fòcide. / Aristòfanes, *Lisístrata*: diferència entre la imitació còmica del laconi parlat (Lampitó) i el dori literari del cor.

3.2. Registre literari (vs. registre parlat) i dialectes literaris:

Īšānu / EME EN LA CONSIDERACIÓN SOCIOLINGÜÍSTICA ("emie")
(CAD L: *Īšānu*, pp. 20988.)

Īšānu nakirtu ("lengua extranjera" > "comunidad foránea")

umzarġu EME *aššuraltu* un extranjero de 'lengua' asiria
(Doc. administrativo MAs)

EME *aġitu amurru ibel* una 'lengua' extranjera dominará Amurru
(Apódosis de presagio SBab)

nakara aġā, ayāba lemna, Īšāna nakirta lu mamma šand extranjero
hostil, enemigo maligno, hablante de una lengua extraña o cualquier otra
persona (Adadnirari I, MAs)

EME.MEš *mašdāti ina nippur* hay muchas 'lenguas' extranjeras en Nippur
(Carta NBab)

Īšānu enġu ("lengua cambiada" > lenguajes "técnicos")

¿Sabes hablar y entender lenguaje(s) especial(es) acadio(s) (EME URU^{BI}
BAL.BAL.LA / *Īšān akkadī enġu*): la lengua del platero (EME LÚ KÚ.DIM /
Īšān kutimmī), la lengua del tallador de sellos (EME LÚ BUR.GUL / *Īšān*
purkullī)? ¿Sabes hablar y entender la lengua del chariatán ([...] / *Īšān*
āmānē), tan mezclada con palabras vanas (*ana šāri* "de aire"), la lengua
del boyero (EME GUD.ŠA.GUD.ra / *Īšān kullizī*), la lengua del mayoral
(EME AB.KU / *Īšān utullī*), la lengua del marinero (EME MĀ.TŪN / *Īšān*
malābī)? (Texto de examen bilingüe sum.-acadio)

Sociolectos poéticos (la EME-SAL "lengua fina" sumeria):

Eme-sal	Eme-gir ₁₅	Traducción
áġ	nġ	"cosa"
da	ga	prefijo modal (cohort. trans./intrans.)
e-zé	udu	"carnero"
i-bi	igi	"ojo"
ka-na-áġ	kalam (< *kanam)	"pais"
ma-ai	ġāi	"haber, existir"
me-e	ġe ₂₅	"yo"
mu	ġiš	"madera"
ta	a-na	"¿qué?"
zé-eb	du ₁₀ .ġ	"dulce"
zé-éġ	šum	"dar"

3.3. Llengües literàries gregues

Alceu 38a V.

πῶνε[.....] Μελάνιππ' ἄμ' ἔμοι. τι[...].[
_†ῥαμε[...].]διννάεντ' Ἀχέροντα μεγ[
ζάβαι[ς ἄ]ελίω κόθαρρον φάος [
_ῥψεσθ', ἀλλ' ἄγι μὴ μεγάλων ἐπ[
38A.5
καὶ γὰρ Σίσυφος Αἰολίδαις βασίλευς [
_ἄνδρων πλείστα νοησάμενος [

ἀλλὰ καὶ πολὺδρις ἔων ὑπὰ κᾶρι [
_διννάεντ' Ἀχέροντ' ἐπέραισε, μι[
α]ῦτω<ι> μόχθον ἔχην **Κρονίδαις** βα[
_]μελαίνας χθόνος. ἀλλ' ἄγι μὴ τα[
_].ταβάσομεν αἶ ποτα κάλλοτα.[
_...].]ην ὅττινα τῶνδε πάθην τα[
.....ἄνε]μος βορίαις ἐπι.[

Safo 1 V

Ποικιλόθρον', ἀθάνατ' Ἀφρόδιτα,
παῖ Δίος, δολόπλοκε, λίσσομαί σε
μὴ μ' ἄσαισι μήτ' ὀνίαισι δάμνα,
πότνια, θῦμον·

ἦρε', ὅττι δηῖτε πέπονθα κῶττι
δηῖτε κάλημι,

κῶττι μοι μάλιστα θέλω γένεσθαι
μαινόλα θυμῷ· τίνα δηῖτε Πείθω
μαῖς ἄγην ἐς σὰν φιλότατα, τίς σ', ὦ
Ψάφω, ἀδικήει;

ἀλλὰ τυῖδ' ἔλθ', αἶποτα κἀτέρωτα
τᾶς ἔμας αὖδως αἰόισα πῆλυι
ἔκλυες, πάτρος δὲ δόμον λίποισα
χρῦσιον ἦλθες

καὶ γὰρ αἶ φεύγει, ταχέως διώξει,
αἶ δὲ δῶρα μὴ δέκετ' ἀλλὰ δώσει,
αἶ δὲ μὴ φίλει, ταχέως φιλήσει
κωῦκ ἐθέλοισα.

ἄρμ' ὑποζεύξαισα· κάλοι δέ σ' ἄγον
ῶκεες στροῦθοι περὶ γᾶς μελαίνας
πύκνα δινεῦντες πτέρ' ἀπ' ὠράνω αἴθε-
ρας διὰ μέσσω.

ἔλθε μοι καὶ νῦν, χαλεπᾶν δὲ λῦσον
ἐκ μεριμνᾶν, ὅσσα δέ μοι τελέσσαι
θῦμος ἰμέρρει, τέλεσον· σὺ δ' αὐτὰ
σύμμαχος ἔσσο

αἶψα δ' ἐξίκοντο· τὸ δ', ὦ μάκαιρα,
μειδιάσαισ' ἀθανάτῳ προσώπῳ,

Trad. C. Riba: Dea del vaire trone, immortal Afrodita, filla de Zeus trenadora d'astúcies, jo t'implor, no afatiguis, O venerable, el meu cor amb enutjos i malcontentaments.

Mes vine aquí, si és que alguna vegada, oint de lluny el meu clam l'exorares, i vingueres jaquint la daurada casa del teu pare, després de junyir el carro. Bells i àgils ocells et duien per damunt la terra negra, batent les espesses ales en el llur camí des del cel a través de l'espai.

Totseguit arribaren; i tu, O benaurada, somrient-me del teu rostre immotal, demanaves, què patia novament, perquè novament et cridava,

i què era el que més desitjava per mi en el meu cor enfurit: qui vols que la Persuasió meni altra vegada a tu pres d'amor? qui és cruel amb tu, Sàfó?

Si ara et defuig, aviat te recerçarà, si ara no t'accepta presents, aviat te'n donarà, si ara no t'ama, aviat t'amarà encara que ella no vulgui.

Vine doncs també avui, allibera'm de les greus inquietuts, duu a compliment el que el meu cor té daler que sigui dut a compliment; i tu mateixa combat amb mi.

Safo 44 V.

Κυπρο.[c. xxii litt.]ασ·
κάρυξ ἦλθε θε[c. x litt.]ελε[...].θεις
Ἰδαος ταδεκα...φ[...].ις τάχως ἄγγελος
< >

τάς τ' ἄλλας Ἀσίας [.].δε.αν κλέος ἄφθιτον·
Ἔκτωρ καὶ συνεταιρ[ο]ι ἄγοισ' ἐλικώπιδα
Θήβας ἐξ ἱέρας Πλακίας τ' ἄ.<[...]><-->νάω
ἄβραν Ἀνδρομάχαν ἐνὶ ναῦσιν ἐπ' ἄλμυρον
πόντον· πόλλα δ' [ἐλί]γματα χρύσια κάμματα
πορφύρα[α] καταύτ[...].να, ποίκιλ' ἀθύρματα,
ἀργύρα τ' ἀνάρι[θ]μα [ποτή]ρ[ια] κάλεφαις.
ὡς εἶπ' ὀτραλέως δ' ἀνόρουσε πάτ[η]ρ φίλος·
φάμα δ' ἦλθε κατὰ πτόλιν εὐρύχορον φίλοις,
αὐτικ' Ἰλιάδαι σατίναι[ς] ὑπ' ἐντρόχοις
ἄγον αἰμιόνοις, ἐπ[έ]βαινε δὲ παῖς ὄχλος

γυναικῶν τ' ἅμα παρθενικά[ν] τ[...].σφύρων,
χωρίς δ' αὖ Περάμοιο θυγα[τ]ρες[ ]

Alceu 42 V

ὡς λόγος κάκων ἀ[
Περράμοιο καὶ παῖς[ι
ἐκ σέθεν πίκρον, π[ι
—Ἰλιον ἴραν.
οὐ τεαύταν Αἰακίδα[ς
πάντας ἐς γάμον μακ[ι
ἄγεται ἐκ Νή[ρ]ηος ἔλων [ι
—πάρθενον ἄβραν

Segons es conta, males accions / dugueren fi amarg a Príam i els seus / per tu, i el foc va devorar la santa Troia. / No ho feu així aquella a qui l'Eàquida, / quan invità els deus a les noces, / va dur de les habitacions de Nereu, / hermosa jove, a la casa de Quiró, / afluixant el cinturó de verge. / L'amor els mirà, Peleu i la millor de les Nereides. / A l'any tingué un fill, un fort semidéu, / felix domador de rossos cavalls. / Però en la lluita per Helena, ells s'enfonsaren amb la seva pàtria.

Estesícor fr. 222b.241 V.

ἦσ' ὅσα [κ]λυτὰ μᾶλα νέμοντο

i totes les ovelles que pasturaven

Alcman 1 P = 3 C.

ἔστι τις σιῶν τίσις
ὁ δ' ὄλβιος, ὅστις εὐφρων
ἀμέραν [δι]απλέκει
ἄκλαυτος ...

Hi ha un càstig del déus.
Feliç el qui amb bon seny
destrena del tot el dia
sense plors.

Baquílides 5.71-6

τὸν δ' ὡς ἶδεν Ἀλκμή<v>ιος θαυμαστὸς ἦρωσ
τ[ε]ύχεσι λαμπόμενον,
νευράν ἐπέβασε λιγυκλαγγῆ κορώνας,

ἵπ[οις] δ' ἄνδρες ὕπαγον ὑπ' ἀρ[ματ
π[ ]ες ἠίθεοι, μεγάλω[ς]τι δ[ι
δ[ ]. ἀνίοχοι φ[.....].
π[ ]ῆα.ο[
< desunt aliquot versus >

[ ]κελοι θεοί[ς
[ ] ἄγνον ἀολ[λε-
ἴθματα[ ]νον ἐς Ἰλιο[ν
αὐλος δ' ἀδυ[μ]έλησ[ ]τ' ὀνεμίγνυ[το
καὶ ψ[ό]φο[ς κ]ροτάλ[ων]ως δ' ἄρα πάρ[θενοι
ἴειδον μέλος ἄγγ[ον ἴκα]νε δ' ἐς αἴθ[ερα
ἴχων θεσπεσία γελ[ι
πάνται δ' ἦς κατ' ὄδο[ι
κράτηρες φιάλαί τ' ὀ[...].υεδε[...].εακ[...].
μύρρα καὶ κασία λίβανός τ' ὀνεμίγνυτο
γύναικες δ' ἐλέλυσδο[ν] ὅσαι προγενέστερα[ι
πάντες δ' ἄνδρες ἐπήρατον ἴαχον ὄρθιον
Πάον' ὀνκαλέοντες, ἐκάβωλον εὐλύραν,
⊕ —ἴμνην δ' Ἔκτορα κ' Ἀνδρομάχαν θεοεικέλο[ις.

χαλκεόκρανον δ' ἔπειτ' ἔξ
εἴλετο ἰὸν ἀναπτύ-
ξας φαρέτρας πῶμα·

Així que el va veure l'admirable fill d'Alcmena, / brillant amb les armes, / la corda de so clar va posar a la banya de l'arc / i llavors destapà el carcaix i en tragué / una fletxa de punta de bronze

TRADICIÓ POÈTICA COMUNA

EXEMPLE D'ANÀLISI D'ÚS DE DIVERSES LENGÜES POÈTIQUES: Estesícor, Papir Lille (222a.204-10):

οὔτε γὰρ αἰὲν ὁμῶς
θεοὶ θέσαν ἃ θάνατοι κατ' αἰῶν ἱράν 205

νεῖκος ἔμπεδον βροτοῖσιν
οὐδέ γα μάν φιλότᾱτ', ἐπὶ δ' ἀμέρᾱι ἐν νόον ἄλλον
θεοὶ τιθεῖσι
μαντοσύνᾱς δὲ τεᾶς ἄναξ ἑκάεργος Ἀπόλλων 210
μὴ πᾶσᾱς τελέσσαι.

'Not for all time alike
did the immortal gods put on the holy earth
deep-seated strife for mortals
nor indeed friendship either, but within a day a different mind
the gods establish.
As to your prophecies, may the lord free-shooting Apollo
not fulfill them all.' (trad. Campbell)

Dòric és γα μάν, i les /ā/ de ἱράν, ἀμέρᾱι, φιλότᾱτ(α), etc.

L'arrel ἱρ- és lesbia, èpica i poètica.

L'aorist sense augment θέσαν, i amb l'al·literació θεοὶ θέσαν, i el dat. pl. βροτοῖσιν pertanyen a la tradició èpica, igualment que la tmesi a ἐπὶ ... τιθεῖσι, i amb τιθεῖσι (jònic, poètic) en comptes de dòric τιθέντι.

Ἀπόλλων no és dòric i, amb ἑκάεργος, és una fórmula èpica.

αἰέν (h₂eyw+en) és homèric i líric.

La falta d'articles és poètica i arcaïtzant.

I es veu també en la mètrica. Ex.: v. 209: μαντοσύνᾱς δὲ τεᾶς ἄναξ ἑκάεργος Ἀπόλλων

— ∪ ∪ | — ∪ ∪ | — || = | — ∪ ∪ | — ∪ | — =

Estesícor o Íbic (S166 Davies, 282A Campbell = Poxy 2735.17)

Κάστορ[ι] θ' ἵπποδάμοι καὶ π[ι] δὲ ἀγαθῶι Πολυδεύκει

cf. Κάστορα θ' ἵπποδάμον καὶ πῶξ ἀγαθὸν Πολυδεύκεα (Il. 3.237, Od. xi.300)

'(for) Castor the horse-tamer and Pollux, good at boxing'

ARCAISME LINGÜÍSTIC O MÈTRIC?

ψυχὴ δ' ἐκ ῥεθέων πταμένη Ἄϊδόσδε βεβήκει, / ὄν πότμον γοόωσα, λιποῦσ' ἀνδροτῆτα καὶ ἦβην

and his soul flying from his limbs went to Hades, bewailing its fate, leaving manliness and youth (Il. 16.856–7; 22.362–3)

*anr̥tāt- (∪ ∪ –), de PIE *h₂n̥r̥ - 'home'(cf., e.g., Skt. nár- 'home')

UN EX. PROBABLE DEL TRASPÀS ENTRE TRADICIONS DIALECTALS

Περάμοιο 'de Príam' a Safo fr. 44 V. (aquí dalt) / Περράμοι (Alc. 42.2) / jònic Πριάμοιο.

Ἔκτορα Πριάμίδην (Il. 14.375, 15.604) 'Hèctor, fill de Priam', amb i llarga com si recobris un antic *Περραμίδης (de lesb. Πέρραμος). L'explicació de Gary Miller 1982: 33 f.:

"Lesbian had Πέρραμος corresponding to Ion. Πριάμος. Ionians borrowed Lesbian songs with formulas containing Πέρραμος which they adapted to their own Πριάμος, nevertheless allowing a preceding vowel to scan short and maintaining the syllable quantity of Lesb. Περρ-. Lesbian poets borrowed songs with formulas from the Ionic epic tradition containing Πριάμος, gen. Πριάμοιο, and made the adaptation to Lesb. (*) Περράμοιο but maintained the Ionic scansion with short initial syllable. Later editors spelled it Περάμοιο metri causa."

COMPOSICIÓ LINGÜÍSTICA DE L'ÈPICA:

Variacions dialectals:

δαίνυνται τε παρ' ἄμμι καθήμενοι ἔνθά περ ἡμεῖς (Od. 7.203)

νήπιον, οὗ πω εἰδόθ' ὁμοίου πτολέμοιο (Il. 9.440 West)

τοίου γὰρ σθένος ἐσθλὸν ἀπώλεσαν ἠνιόχοιο (Il. 23.280)

Combinació de fórmula heretada i modernització:

Δὺ πατρί (υυ – υ, *Il.* 13.818), amb final del datiu en la forma moderna amb –ι breu (l'antic locatiu).

Δὺ (υ –) μῆτιν ἀτάλαντος “igual a Zeus en seny” (2 x *Il.*, 4 x *Od.*; cf. Watkins 1987: 288; West 1982: 38 n. 21, 1997b: 230; Meier-Brügger 2003a: 239) del datiu antic διφεί.

δῶτορ ἑάων “donador de coses bones”, fórmula de final de vers (*Od.* 8.335; *Hymn. Hom.* 18.12, 29.8; *Callim.*

Hymn. 2.91), cf. Ved. *dātā vāsūnām* (*RV* 8.51,5). En plural no pot ser δῶτορες ἑάων (–υ υ υ) >

δωτήρες ἑάων (*Od.* 8.325; *Hes. Th.* 46, 111, 633, 664)

Formes artificials: e.g. jònic νη- ‘vaixell’ més eòlic dat. pl. –εσσι: νήεσσι ‘en vaixells’.

I de formes artificials n'hi ha moltes, no necessàriament producte de barreja dialectal:

És famosa ac. sg. εὐρὺν πόντον ‘ample mar’ / εὐρέα πόντον en el peu 4t o 5è, com dat. εὐρέϊ

πόντωι. Rel εὐρέ- i l'ac. sg. De temes en consonant -a, com a νῆα / νέα ‘vaixell’ (*nāw-m).

Per al verb ‘ser’ trobem als poemes homèrics: jònic εἶναι (més 140x), lesbi ἔμμεναι (85x), artificial ἔμμεναι (22x), ἔμμεν (5x, davant de vocal, 5è peu), i ἔμμεν (11x).

TRADICIÓ I-E – ÈPICA GREGA

ákṣiti śrávaḥ (*RV* 1.9.7, 8.103.5, 9.66.7) ~ śrávo ... ákṣitam ~ κλέος ἄφθιτον (<*kléwos ḡ-dhgwhi-to-) ‘fama immortal’ (*Safo* 44.4 V, aquí dalt). Tant la fórmula vèdica com la grega υ υ υ υ.

Hḗrāi te hō c καὶ κἔε νος ἔχοι κλέφος ἄφθιτον αἰφεί ‘i a Hera, que aquell tingui fama immortal per sempre’ (*DGE* 316; *LSAG* 103, 403 pl. 12 (1); *CEG* 344) [inscripció dedicatòria a Atena i Hera, Crisa, Fòcide, c.600/550?]:

4. Representacions de la diversitat lingüística

1. Els fills de Noè: Sem, Cam i Jàfet: origen de la diversitat lingüística?

Gènesi 10: 1

1 וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת בְּנֵי-נֹחַ שֵׁם תָּם וְגַמְרֵי לְהֵם בְּנֵים אֶתֶר
הַמִּבּוּל: 2 בְּנֵי יָפֶת וְכוֹנָן וְקֹנִז וְגִנְנִי וְהַכְּלִי וְיִמְשָׁד וְיִתְרוֹס:

“Heus aquí la descendència dels fills de Noè, Sem, Cam i Jàfet, als quals nasqueren fills després del diluvi...”

(traducció de la Bíblia de Montserrat).

2. L'origen de la dispersió lingüística i el mite de la torre de Babel (*Ge 11: 1-10*)

1 וַיְהִי כִלְהֵאָרֶץ שְׂפָה אַחַת וְדַבָּרִים אַחֲדִים: 2 וַיְהִי בְּנֹשֶׁעַם
מִקְדָּם וַיִּמְצְאוּ בְּקֶעֶה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיִּשְׁבוּ שָׁם: 3 וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-
רֵעֵהוּ הִבֵּה נִלְבְּנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשִׂרְפָה וְתִחַי לְהֵם הַלְבְּנָה לְאֶבֶן
וְתִחַמֵּר הַיָּהּ לְהֵם לְחֵמֶר: 4 וַיֹּאמְרוּ תְּבַח וּנְבַח-לָנוּ עֵיר וּמִגְדָּל
וְרֹאשׁוֹ בַשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה-לָנוּ שֵׁם פֶּן-נִפְזֵן עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ: 5 וַיְרֵד
יְהוָה לִרְאוֹת אֶת-הָעִיר וְאֶת-הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בְּנִי בְנֵי הָאָדָם: 6 וַיֹּאמֶר
יְהוָה תֵּן עָם אֶחָד וְשִׁפְהָ אַחַת לְכָלֶם וְזֶה הַחֵלֶם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא-
יִבְצֵר מִחֵם כָּל אֲשֶׁר זָמְנוּ לַעֲשׂוֹת: 7 הִבֵּה גִרְדָּה וְנִבְלָה שֵׁם שְׂפָתָם
אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שִׁפְתֵי רֵעֵהוּ: 8 וַיִּפֶץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל-פְּנֵי
כָל-הָאָרֶץ וַיַּחֲדְלוּ לְבַנֵּת הָעִיר: 9 עַל-כֵּן קָרָא שְׁמוֹהַּ בָּבֶל כִּי-
שָׁם בָּלַל יְהוָה שִׁפְתֵי כָל-הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הִפְיָצָם יְהוָה עַל-פְּנֵי כָל-
הָאָרֶץ: 10 אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת שֵׁם שֵׁם בְּרִמְזֵהוּ וַיִּזְלַד אֶת-אַרְפַּכְשָׁד שְׁנַתִּים

“Tota la terra se servia d'una mateixa llengua i d'unes mateixes paraules. 2 Quan partiren de l'orient trobaren una plana a la terra de Senaar i s'hi establiren. 3 Aleshores es digueren els uns als altres «Som-hi, fem maons i coquem-los al foc». El maó els serví de pedra, i l'asfalt, de morter. 4 Després digueren: «Edifiquen-nos una ciutat i una torre el cim de la qual arribi fins al cel, i fem-nos un nom a fi que no ens dispersem per tota la terra». 5 Aleshores Jahvè baixà per veure la ciutat i la torre que edificaven els homes. 6 I Jahvè digué: «Tots ells formen un sol poble i parlen una mateixa llengua. Si comencen amb aquesta empresa, cap projecte ja no els serà impossible. 7 Baixem i confonguem-los aquí mateix el llenguatge perquè no s'entenguin entre ells». 8 Jahvè els va dispersar d'allí per tota l'extensió de la terra, i van cessar d'edificar la ciutat. 9 Per això, fou anomenada Babel, perquè allà Jahvè va confondre el llenguatge de tota la terra i d'allà els va dispersar per tota l'extensió de la terra” (traducció del a Bíblia de Montserrat).

3. La llengua originària i l'origen del llenguatge:

Heròdot, 2. 2:

Ταῦτα δὲ ἐποίησεν τε καὶ ἐνετέλλετο [ὁ] Ψαμμήτιχος θέλων ἀκοῦσαι τῶν παιδίων, ἀπαλλαχθέντων τῶν ἀσήμεων κνυζημάτων, ἦντινα φωνὴν ῥήξουσι πρώτην. Τά περ ὧν καὶ ἐγένετο. Ὡς γὰρ διέτης χρόνος ἐγεγόνεε ταῦτα τῷ

ποιμένι πρήσσοντι, ἀνοίγοντι τὴν θύρην καὶ ἐσιόντι τὰ παῖδιά ἀμφότερα προσπίπτοντα «βεκός» ἐφώνεον ὀρέγοντα τὰς χεῖρας. (...) Ἀκούσας δὲ καὶ αὐτὸς ὁ Ψαμμήτιχος ἐπυνθάνετο οἵτινες ἀνθρώπων «βεκός» τι καλέουσι, πυνθανόμενος δὲ εὔρισκε Φρύγας καλέοντας τὸν ἄρτον.

Psamético puso en práctica este plan y dio esas órdenes porque quería escuchar cuál era la primera palabra que, al romper a hablar, pronunciaban los niños, una vez superada la etapa de los sonidos ininteligibles. Y, en efecto, así sucedieron las cosas. Dos años llevaba ya el pastor en este menester, cuando, un día, al abrir la puerta y entrar en la cabaña, los dos niños, lanzándose a sus pies, pronunciaron la palabra “becós” al tiempo que extendían sus brazos. (...) Entonces, cuando Psamético los hubo escuchado personalmente, se puso a indagar qué pueblo daba a algún objeto el nombre de “becós” y, en sus indagaciones, descubrió que los frigios llaman así al pan.

Cf. Cal·límac, *Iambe* 2: Mite sobre el llenguatge, que Zeus treu als animals com a càstig per donar-lo als homes (cf. mites de Prometeu i les Edats: la condició humana, entre bèsties i déus).

4. Multiplicitat de llengües: les parles diverses de l'exèrcit troià:

Il. 2.802ss.:

πολλοὶ γὰρ κατὰ ἄστῳ μέγα Πριάμου ἐπίκουροι,
ἄλλη δ' ἄλλων γλῶσσα πολυσπερέων ἀνθρώπων·
τοῖσιν ἕκαστος ἀνὴρ σημαίνεται οἷσί περ ἄρχει,
τῶν δ' ἐξηγείσθω κοσμησάμενος πολίητας.

Como en la gran ciudad de Príamo hay muchos auxiliares y no hablan una misma lengua hombres de países tan diversos, cada cual mande a aquellos de quienes es príncipe y acaudille a sus conciudadanos, después de ponerlos en orden de batalla.

Il. 4.433ss.:

ὡς Τρώων ἀλαλητὸς ἀνὰ στρατὸν εὐρὺν ὀρώρει·
οὐ γὰρ πάντων ἦεν ὁμὸς θρόος οὐδ' ἴα γῆρυς,
ἀλλὰ γλῶσσα μέμικτο, πολύκλητοι δ' ἔσαν ἄνδρες.

De la misma manera elevábase un confuso vocerío en el ejército de los troyanos. No era igual el sonido ni el modo de hablar de todos y las lenguas se mezclaban, porque los guerreros procedían de diferentes países.

Cf. supra, la Creta multilingüe de l'Odissea.

5. La llengua dels déus:

Il. 2.811ss.:

Ἔστι δὲ τις προπάροιθε πόλιος αἰπεῖα κολώνη
ἐν πεδίῳ ἀπάνευθε περιδρομος ἔνθα καὶ ἔνθα,
τὴν ἦτοι ἄνδρες Βατίειαν κικλήσκουσιν,
ἀθάνατοι δὲ τε σῆμα πολυσκάρθμοιο Μυρίνης·

Hay en la llanura, frente a la ciudad, una excelsa colina aislada de las demás y accesible por todas partes, a la cual los hombres llaman Batiea y los inmortales tumba de la ágil Mirina.

Il. 14.289ss.:

ἔνθ' ἦστ' ὄζοισιν πεπυκασμένος εἰλατίνοισιν
ὄρνιθι λιγυρῇ ἐναλίγκιος, ἦν τ' ἐν ὄρεσσι
χαλκίδα κικλήσκουσι θεοί, ἄνδρες δὲ κύμινδιν.

(Hirnos) se ocultó entre las ramas como la montaraz ave canora llamada por los dioses calcis y por los hombres kymindis.

Bibliografia

- Adams, J.N., Janse, M., Swain, S., eds., *Bilingualism in Ancient Society. Language Contact and the Written Text*, Oxford 2002.
- Adiego, Ignasi-Xavier. 2014. “Las inscripciones plurilingües en Asia Menor: hacia una clasificación tipológica y un análisis funcional”. Dins Werner Eck i Peter Funke (eds.), *actes del XIV Congressus internationalis epigraphiae graecae et latinae 27-31- Augusti MMXII*, Berlín-Boston.
- Agostiniani, Luciano. 1986. “Sull’etrusco della stele di Lemno e su alcuni aspetti del consonantismo etrusco”. *Archivio Glottologico Italiano* 71, 15—46.
- Bakker, E., ed., *A Companion to the Ancient Greek Language*, Maldon – Oxford – Chichester 2010.
- Beckman Gary M., Trevor R. Bryce, Eric H. Cline. 2011. *The Ahhiyawa texts*, Atlanta.
- Beekes, Robert. 2003. *The Origin of the Etruscans*, Amsterdam.
- Bellèlli, Vincenzo. 2012. *Le origini degli etruschi. Storia, archeologia, antropologia*, Roma.
- Brandenstein, Wilhelm. 1934. *Die tyrrhenische Inschrift von Lemnos*, Leipzig.
- Briant, Pierre. 2002. *From Cyrus to Alexander. A History of the Persian Empire*, Winona Lake.

- Bryce, Trevor. 2003. *Letters of the Great Kings of the Ancient Near East. The Royal Correspondence of the Late Bronze Age*, Londres i Nova York.
- Burkert, W., *The Orientalizing Revolution. Near Eastern Influence on Greek Culture in the Early Archaic Age*, Cambridge, Mass. 1992
- Bryce, Trevor. 2006. *The Trojans and their Neighbours*, Londres.
- Carruba, Onofrio. 1970. *Das Palaische: Texte, Grammatik, Lexikon*, Wiesbaden.
- Collins, Billie Jean. 1994. *The Hittites and their World*, Atlanta.
- Christidis, A.-F., *A History of Ancient Greek. From the Beginnings to Late Antiquity*, Cambridge 2007 (trad. angl. de Thessaloniki 2001).
- Curtis, John i St. John Simpson. *The word of Achaemenid Persia. History, art and Society in Iran and the Ancient Near East*, Londres.
- Curtis, Vesta Sarkosh i Sarah Stewart. 2005. *Birth of the Persian Empire* (vol. I), Londres.
- de Simone, Carlo. 1995. "I tirreni a Lemnos: l'alfabeto". *Studi Etruschi* 60, 145—163.
- de Simone, Carlo. 1996. *I tirreni a Lemnos. Evidenza linguistica e tradizioni storiche*, Florència.
- de Simone, Carlo. 2009. "La nuova iscrizione tirsénica di Efestia". Dins Aglaia Architontidou, Carlo de Simone, Emmanuele Greco (eds.), *Gli scavi di Efestia e la nuova iscrizione, tirsénica*. (Tripodes 11, Atene, Scuola Archeologica Italiana di Atene), Atenes.
- Detienne, Marcel i Gilbert Hamonic. 1993. *La Déesse parole : quatre figures de la langue des dieux*, París.
- Eichner, Heiner. 2012. "Neues zur Sprache der Stele von Lemnos (Erster Teil)". *Journal of Language Relationship / Voprosy jazykovogo rodstva* 7, 9-32 i (Zweiter Teil) 10, 2013, 1-42.
- García Ramón, J. L. 2004. "Greek Dialects." In Brill's New Pauly, vol. 5. Leiden: 1011–17
- Gera, D.L., *Ancient Greek Ideas on Speech, Language and Civilization*, Oxford 2003.
- Hajnal, Ivo. 2003. *Troja aus sprachwissenschaftlicher Sicht. Die Struktur einer Argumentation*, Innsbruck.
- Harrison, T., "Herodotus' Conception of Foreign Languages", *Histos* 2 (1998), 1-45 (també online).
- Hawkins, J. David 1986. "Writing in Anatolia: Imported and Indigenous Systems". *World Archaeology* 17/3: 363-74.
- Hawkins, J. David. 2000. *Corpus of Hieroglyphic Luwian inscriptions*, Berlín-Nova York.
- Holm, John. 2004. *Languages in contact: the Partial Restructuring of Vernaculars*, Cambridge.
- Howink ten Cate, Philo H. J. 1965. *The Luwian Population Groups of Lycia and Cilicia Aspera during the Hellenistic Period*, Leiden.
- Jeffery, L. 1990. *The Local Scripts of Archaic Greece.*, Rev. ed. Supplement by A. Johnston, Oxford.
- Kalinka, Ernst. 1901. *Tituli Lyciae Lingua Lycia Conscripti*, Viena.
- Miller, D. Gary (1982). *Homer and the Ionian Epic Tradition*. Innsbruck: Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft.
- Miller, D. Gary 2014, *Ancient Greek dialects and Early Authors*, de Gruyter.
- Munson, R.V., *Black Doves Speak: Herodotus and the Languages of Barbarians*, Cambridge, Mass. 2005.
- Myers-Scott, Carol. 1993. *Social Motivation for Code-Switching*, Oxford.
- Nagy, Gregory (1974). *Comparative Studies in Greek and Indic Meter*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Nagy, Gregory (1992). 'Metrical Convergences and Divergences in Early Greek Poetry and Song'.
- In Brogyanyi, Bela, and Reiner Lipp (eds.) (1992). *Historical Philology: Greek, Latin, and Romance. Papers in Honor of Oswald Szemerényi*. Vol. ii. Amsterdam: John Benjamins.: 151–185). (Repr. with corrections in Fantuzzi, Marco, and Roberto Pretagostini (eds.) (1995–1996). *Struttura e storia dell'esametro greco*. 2 vols. Rome: Gruppo editoriale internazionale.: ii. 63–110.)
- Oettinger, Norbert. 1978. "Die Gliederung des anatolischen Sprachgebietes". *KZ* 92: 74-92.
- Oettinger, Norbert. 2010. "Seevölker und Etrusker", dins Yoram Cohen, Amir Gilan, Jared L. Miller (eds.), *Pax Hethitica. Studies on the Hittites and their neighbours in honour of Itamar Singer*, Wiesbaden, 233—246.
- Payne, Annick. 2006. "Multilingual Inscriptions and their Audiences: Cilicia and Lycia". Dins S. Sanders (ed.), *Margins of Writing, Origins of Cultures*, Chicago, 121-36.
- Payne, Annick. 2008. "Writing Systems and Identity". Dins B. J. Collins et al. (ed.), *Hittites, Greeks and Their Neighbours*, Oxford, 117-122.
- Rubio, Gonzalo. 2006. "Writing in another tongue: alloglottography in the Ancient Near East". Dins S. Sanders (ed.), *Margins of Writing, Origins of Cultures*, Chicago, 32-66.
- Schmidwind, William M. 2006. "Aramaic, the Death of Written Hebrew, and Language Shift in the Persian Period". Dins S. Sanders (ed.), *Margins of Writing, Origins of Cultures*, Chicago, 137-147.
- Thomason, Sarah G. 2001. *Language Contact: an Introduction*, Washington.
- Vernet, Mariona. 2014. "On the Hittite and Luwian origin of some common nouns in Cappadocian Old Assyrian texts: a new examination". Conferència impartida en *LUWIC' DIALECTS: INHERITANCE AND DIFFUSION*. 2nd Workshop, Universitat de Barcelona, 29th October 2014.
- Watkins, Calvert 1995, *How to kill a dragon*, *
- West, Martin Litchfield (1973). 'Greek Poetry 2000-700 B.C.'. *Classical Quarterly* ns.23: 179–192.
- West, M.L., *The East Face of Helicon. West Asiatic Elements in Greek Poetry and Myth*, Oxford 1997.
- Winford, Donald. 2003. *An Introduction to Contact Linguistics*, Oxford.
- Woudhuizen, Fred. 2006. *The Earliest Cretan Scripts*, Innsbruck.
- Woodard, Roger. 2008. *The Ancient Languages of Asia Minor*, Cambridge.
- Yakubovich, Ilya. 2008. "Hittite-Luwian Bilingualism and the Origin of Anatolian Hieroglyphs", *Acta Linguistica Petropolitana* 4/1: 9-36.
- Yakubovich, Ilya. 2010. *Sociolinguistics of the Luwian Language*, Leiden-Bonstun.
- Zgusta, Ladislav. 1964. *Kleinasiatische Personennamen*, Praga.